

Lietz, Zygmunt

Zjazdy plebiscytowe w Olsztynie, Kwidzynie i Łodzi

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 634-637

1960

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZJAZDY PLEBISCYTOWE W OLSZTYNIE, KWIDZYNIE I ŁODZI

Dnia 24 V 1960 r. odbyło się staraniem Komitetu Wojewódzkiego Zjedn. Str. Ludowego wstępne spotkanie kilku działaczy z Warmii i Mazur. Na spotkaniu tym działacze ci podzielili się wspomnieniami i omówili swoje warunki bytowe. W dniu 9 VII 1960 r. odbyło się uroczyste spotkanie działaczy plebiscytowych Warmii i Mazur z kierownictwem politycznym, władzami administracyjnymi i działaczami Frontu Jedności Narodu. Spotkanie zorganizowały: Warmińsko-Mazurskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, Towarzystwo Rozwoju Ziem Zachodnich i Woj. Komitet Frontu Jedności Narodu. Na spotkanie zjechało się około 200 działaczy plebiscytowych zamieszkałych na terenie województwa olsztyńskiego. Otworzył je przewodniczący WK Frontu Jedności Narodu Czesław S a d o w s k i. Referat o 40-leciu plebiscytu na Warmii i Mazurach wygłosił wiceprzewodniczący Prezydium Woj. Rady Narodowej, Jan B o e n i g k, zwracając uwagę zwłaszcza na terror niemiecki panujący w okresie przygotowań do plebiscytu. Z kolei odbyła się dekoracja 15 działaczy Oficerskimi i Kawalerskimi Krzyżami Zasługi, a 6 osób Złotym Krzyżem Zasługi. Jako pierwsza w dyskusji zabrała głos posłanka Wanda P i e n i ęż n a, wzywając do włączania się w odbudowę i rozbudowę gospodarki województwa olsztyńskiego. Poetka warmińska Maria Z i e n t a r a - M a l e w s k a odczytała fragment wspomnień poświęcony pomordowanym działaczom oraz własne wiersze o tematyce plebiscytowej. Były prezes Mazurskiego Związku Ludowego, Fryderyk L e y k, poświęcił b. ciekawe przemówienie pracy propagandowej niemieckiej i polskiej. Najstarszy z uczestników zjazdu, Jakub B e m, podzielił się swoimi wspomnieniami z okresu poplebiscytowego w Gietrzwałdzie. Jan L u b o m i r s k i mówił o przyjęciu, jakie zgotowała działaczom plebiscytowym na wycieczce w Warszawie i Krakowie Rada Państwa i Prezydium Woj. Rady Nar. W imieniu Ziemi Złotowskiej pozdrowił zjazd Karol B i e r n a t o w s k i. Jako ostatni głos zabrał Gustaw J a g i e ł o, który przedstawił zebranim swe wspomnienia z pracy Związku Spartakusa w Elku. W rezolucji odczytanej przez posła Waltera P ó ź n e g o podkreślano, że plebiscyt i nasz 15-letni dorobek na Mazurach i Warmii wskazują, że tutaj byliśmy, jesteśmy i będziemy. W godzinach popołudniowych przy dźwiękach hymnu polskiego i warmińskiego Jan B o e n i g k dokonał odsłonięcia tablicy pamiątkowej na siedzibie Mazurskiego Komitetu Plebiscytowego, gdzie w okresie międzywojennym mieścił się Związek Polaków w Niemczech (tzw. „Dom Polski”).

W dniach 21 — 22 lipca odbył się w Kwidzynie zjazd uczestników walk o polskość Powiśla i Warmii w związku z 40 rocznicą plebiscytu. W zjeździe uczestniczyło ponad 350 osób zamieszkałych na terenie całej Polski. W pierwszym dniu obrad odbyła się konferencja naukowa, której przewodniczył prof. dr Bogusław L e ś n o d o r s k i. Referat pierwszy, *Plebiscyt w orbicie polityki bałtyckiej*, wygłosił dr Tadeusz G r y g i e r. Referent podał: a) nowe ujęcie problemu łączności Prus Wschodnich z całokształtem polityki bałtyckiej w latach 1917 — 1921; b) plany polityczno-wojskowe Niemiec i Polski w latach 1918 — 1919, zmierzające do obrony i zdobycia Prus Wschodnich poprzez walkę o ujście Wisły i Niemna; c) synchronizację polskich planów zbrojnych w kierunku na Gdańsk, Bytom, Wilno i Kowno, d) interpretację postanowień pokojowych po stronie niemieckiej i polskiej; e) uzewnętrznienie się polskiej polityki bałtyckiej w walce plebiscytowej. W drugim referacie mgr Zygmunt

Lietz omówił niektóre problemy polskich przygotowań do plebiscytu. Autor zwrócił uwagę na różne formy oddziaływania polskiej propagandy przed i po przybyciu Komisji Międzysojuszniczych, dysproporcje pomiędzy siłami niemieckiej Straży Mieszkańców a polskimi gniazdami Sokolów na Powiślu i Warmii i Strażą Ludową na Mazurach w obronie polskich wiecowników. Kolejnym zagadnieniem, omówionym przez referenta, było zbieranie nazwisk

Działacze plebiscytowi Mazur na tle cokołu b. pomnika Władysława Jagiełły w Krakowie. — Znajdują się tu m. in.: Milewski, Fryderyk Leyk, prof. Kwiatkowski z Warszawy — kierownik wycieczki, Rutkowski, Jan Jagiełko-Jaegertal, Hugo Barke, Emilia Labusz, Jan Hofmann, Jan Majkowski, Feliks Małkowski, Kays, Michał Gajkowski, Gustaw Gajkowski, Graczyk, Żbikowski, August Płazan.

uprawnionych do głosowania przez stronę polską i niemiecką oraz praca polskich rad ludowych WKP i MPK. Trzeci referat mgra Wojciecha Wrzesińskiego poświęcony był odrodzeniu ruchu polskiego na Warmii, Powiślu i Mazurach po plebiscycie (1920 — 1924). We wstępie omówił autor sytuację prawną i faktyczną ludności polskiej trzech regionów po plebiscycie oraz zmniejszanie się po nim polskiego stanu posiadania w wyniku ucieczek do Polski. Najwięcej miejsca poświęcił referent rozwojowi Związku Polaków w Prusach Wschodnich i organizacji znajdujących się pod jego patronatem (Polsko-Kat. Tow. Szkolne). Walka wyborcza do sejmu pruskiego przyniosła w najbliższym okresie tylko niewielki spadek głosów polskich na Powiślu. Dr Władysław Gębik mówił w swym referacie o polskim gimnazjum w Kwidzynie. Referent wskazał na długoletnie starania Związku Polskich Towarzystw Szkolnych w Niemczech, które uwieńczone zostały po kilku latach budową gmachu nowego gimnazjum i otwarciem go w Kwidzynie 1 XI 1937 r. Z kolei prelegent przedstawił rolę wychowawczych eksperymentów grona pedagogicznego i organizacji młodzieżowych wychowujących młodzież uczęszczającą do gimnazjum przy pomocy spółdzielni kwidzyniaków i Zw. Harcerstwa Polskiego w Niemczech. Na koniec autor wskazał na możliwości wyciągnięcia praktycznych wniosków płynących z historii wychowania młodzieży w tym zakładzie naukowym dla obecnego grona nauczycielskiego.

Pierwszy z dyskutantów, Śniegocki, przedstawił swą pracę w okresie plebiscytu na odcinku szkolnym w powiecie sztumskim. Józef Ukleja mówił o trudnościach agitacji polskiej w okolicach Dąbrówna. Dr Wasilewski wskazywał, że po opuszczeniu terenu plebiscytowego przez Komisję Międzysojusznice lud pozostał na straconych placówkach. Paweł Sowa wskazał na drogę, jaką przechodziło dziecko warmińsko-mazurskie w stopniowej germanizacji. Jan Cieślak przedstawił, w oparciu o materiały archiwalne, trudności pracy polskiej w pow. malborskim (rozbijanie wieców itp.). Ponadto zabierała głos Maria Zientara-Malewska i b. działacz młodzieżowy pow. sztumskiego J. Kraśkiewicz. Podsumowując dyskusję, prof. B. Leśnodorski wskazywał na patriotyzm i poświęcenie ludności polskiej z Powiśla i Warmii, co należy przekazać potomnym.

O godz. 17 nastąpiło oficjalne otwarcie zjazdu działaczy połączone z przedstawieniem teatralnym A. Wydrzyńskiego, *Pałac Sprawiedliwości*. W godzinach wieczornych odbył się apel 410 poległych i zmarłych działaczy polskich z Powiśla, Warmii i Mazur w obecności kompanii honorowej Wojska Polskiego oraz odsłonięcie tablicy pamiątkowej ku czci Tadeusza Odrowskiego, b. prezesa Rady Ludowej w pow. kwidzyńskim i członka KC Zw. Polaków w Prusach Wschodnich. W drugim dniu obrad uczestnicy zjazdu wzięli udział w uroczystym posiedzeniu Miejskiej i Powiatowej Rady Narodowej w Kwidzynie.

Niezwykle interesujący referat o walce ludności polskiej w okresie plebiscytu i w latach międzywojennych wygłosił sekretarz Komitetu Wojew. PZPR mgr Jan Ptaszyński. W drugim referacie przew. Prezydium Powiatowej Rady Nar. w Kwidzynie mgr Kopczyński przedstawił dorobek gospodarczy i kulturalny powiatu w okresie piętnastolecia. Z kolei poseł Florian Wichłacz i mgr Kopczyński udekorowali ośmiu działaczy powiatu kwidzyńskiego Krzyżem Oficerskim i Kawalerskim Odrodzenia Polski, a trzech Złotymi Krzyżami Zasługi. O godz. 16 odbyła się w Janowie, jednej z pięciu wsi powiatu kwidzyńskiego, przyłączonych do Polski po plebiscycie, wielka manifestacja. Po przemówieniu posła F. Wichłacza odsłonięto tablicę pamiątkową na Szkole Podstawowej w Janowie, której nadano imię Augusta

Czyżewskiego — działacza plebiscytowego z Janowa oraz pomnik szesnastu Powiślan zamordowanych w 1940 r. w Szpengowsku, pow. Starogard. Na tablicy wryto słowa: „Oddali życie za wolność tej ziemi”. Całością uroczystości sprawnie kierował kwidzyński oddział TRZZ.

Dnia 15 X 1960 r. odbyła się w Łodzi uroczystość 40-lecia pracy społecznej prof. Henryka Lewandowskiego, w której wzięła udział delegacja województwa olsztyńskiego: posłanka Wanda Pieniężna, Jan Lubomirski i mgr Zygmunt Lietz. Obchody 40-lecia plebiscytu na Warmii i Mazurach zorganizowała Rada Okręgu TRZZ w Łodzi. W pierwszej części referat na temat plebiscytu na Powiślu, Warmii i Mazurach wygłosił Z. Lietz. O odrodzeniu ruchu polskiego na tym terenie mówiła posłanka Wanda Pieniężna. Sylwetkę polityczną jubilata scharakteryzował sekretarz programowy Rady Naczelnej TRZZ, dr Czesław Pilichow ski, a życzenia w imieniu RO w Łodzi złożył poseł Wł. Pawlak. W drugiej części występowały chóry III Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki i chór ZNP okręgu łódzkiego.

Dnia 16 X 1960 odbyło się w Piotrkowie Trybunalskim spotkanie działaczy z Warmii i Mazur, Śląska i Ziemi Lubuskiej z młodzieżą szkolną. W godzinach popołudniowych odbyła się w zamku piotrkowskim sesja naukowa. Pierwszy referat wygłosił wiceprzewodniczący PWRN w Olsztynie, J. Boenigk, *O plebiscycie na Warmii i Mazurach*. Drugim referentem był poseł Tadeusz Nowakowski, który wygłosił referat: *Od Grunwaldu do holdu krzyżackiego w Piotrkowie*.

LUDWIK PELCZARSKI, DOMINIK WANIC

Z ŻYCIA WYŻSZEJ SZKOŁY ROLNICZEJ W OLSZTYNIE *)

I

DZIEJE UCZELNI W LATACH 1919 — 1950

Wyższa Szkoła Rolnicza, założona w 1950 r. w Olsztynie, jest kontynuacją WSGW w Cieszynie i Łodzi, które, oprócz części personelu, majątku ruchomego, wniosły cały swój dorobek naukowo-dydaktyczny oraz tradycje. Dlatego będzie rzeczą celową zapoznanie się z etapami rozwojowymi i zmianami organizacyjnymi, które przechodziła uczelnia, poczynając od Akademii Rolniczej w Bydgoszczy w 1919 a., a kończąc na WSGW w Cieszynie i Łodzi (lipiec 1950 r.).

Akademia Rolnicza w Bydgoszczy została powołana do życia na podstawie uchwały Naczelnej Rady Ludowej W. Ks. Poznańskiego z czerwca 1919 r. na wniosek Wlk. Izby Rolniczej. Inicjatorami założenia byli profesowie-rolnicy przy Uniwersytecie Poznańskim. Uczelnia rozpoczęła działalność 9 listopada 1919 r., początkowo w Poznaniu, gdyż Bydgoszcz znajdowała się jeszcze pod okupacją niemiecką, jednak już w lutym 1920 r., natychmiast po oswobodzeniu Pomorza, zostaje przeniesiona do Bydgoszczy. Tutaj rozpoczęła się właściwa praca organizacyjna w oparciu o statut Szkoły, zatwierdzony przez minist. b. dzielnicy pruskiej. (Rozp. z dn. 14 IV 1920 r. Z. M. 14a 147/20), który m. in. mówił:

1. Celem Akademii Rolniczej w Bydgoszczy jest przysporzenie rolnictwu polskiemu dostatecznie naukowo i praktycznie wykształconych samodzielnych pracowników. Przygotowanie młodzieży do samodzielnej pracy naukowej nie leży w programie zakładu.

*) Niniejszy artykuł zamieszczamy w związku z 10-leciem WSR w Olsztynie. Autorem części I-ej jest Ludwik Pelczarski, a części II-ej — prorektor Dominik Wanic (przyp. Red.).